

ANNA OVASKA

Feministinen pedagogiikka nyt

Aino-Maija Elonheimo, Sari Miettinen, Hanna Ojala ja Tuija Saresma (toim.),
Intersektionaalinen feministinen pedagogiikka. Vastapaino, Tampere 2022. 272 s.

*I*ntersektionaalinen feministinen pedagogiikka on itsenäinen jatko-osa vuonna 2018 ilmestyneelle *Feministisen pedagogiikan ABC*:lle¹. Siinä missä ABC-kirjassa esiteltiin suomalaisten näkökulmien ohessa feministisen pedagogiikan keskeisiä teorioita, teoreetikoita ja käsitteitä, uuden kirjan sisällöt ovat tiiviisti kiinni kotimaisen koulu-, yliopisto- ja järjestömaailman käytännöissä ja esimerkeissä. Samalla aidosti monitieteisen ja monialaisen kokoelman teksteissä toistuvat feministisen pedagogiikan ydinajukset alkaen kriittisestä ajattelusta ja päätyn ruumiillisuuden ja kokemuksellisuuden merkityksiin.

Feministinen pedagogiikka painottaa esimerkiksi opetustilanteissa toistuvien yhteiskunnallisten valtarakenteiden kriittistä reflektiota, ulossulkevien normien purkamista ja ymmärrystä tiedon rakentumisesta yhteistyössä monien eri toimijoiden kesken. Tärkeitä ovat niin ikään oppijoiden ja opettajien ruumiillisuuden ja tunteiden tunnistaminen, oppimisen yhteisöllisyys ja eletyn kokemuksen ja teorian välinen vuorovaikutus. Taustalla ovat muun muassa brasilialaisen Paulo Freiren kriittinen pedagogiikka ja bell hooksin osallistava pedagogiikka, jotka korostavat kasvatuksen mahdollisuuksia murtaa yhteiskunnan valtarakenteita². Sinänsä intersektionaalinen näkökulma ei olekaan uusi: jo hooks oli kiinnostunut sukupuolen ohella erityisesti rodun ja luokan piilevistä vaikutuksista opetuksessa ja oppimisessa.

'Intersektionaalisuus' on joutunut kuitenkin terminä niin kovan antifeministisen vastustuksen kohteeksi viime vuosina, että kirjaa riepoteltiin pian julkaisun jälkeen Twitterissä pelkän otsikon perusteella. Itse teoksen sisällöt ovat

hyvin käytännönläheisiä ja arkisia, ja itse asiassa teoreettisia näkökulmia ja taustoitusta kaipaavan lukijan kannattaa tarttua ensin aiempaan ABC-kirjaan. *Intersektionaalisen feministisen pedagogiikan* lyhyissä näkökulma-artikkeleissa ja puheenvuoroissa kysytään esimerkiksi, miten tukea oppilaitoksia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tekemisessä, miten tarjota lapsille valmiuksia kriittiseen ajatteluun ja konfliktien purkuun, miten kohdata yliopisto-opiskelijoita empaattisesti ja miten käsitellä kouluissa ja yliopistoissa tapahtuvaa häirintää. Teoksessa myös kiinnitetään huomiota juuri siihen yhteiskunnallisen keskustelun murrokseen ja polarisoitumiseen, joka on käynnistynyt myös Suomessa, kun feminististä ja intersektionaalista teoriaa ja tutkimusta vastustava anti-gender-liike on saanut täällä jalansijaa. Vastapainoksi kirjassa hahmotellaan yhtäältä ”feministisiä utopioita”, uusia yhteisöllisen ajattelun, kirjoittamisen ja tekemisen mahdollisuuksia, ja korostetaan toi-

saalta kriittistä ajattelua ja kykyä tunnistaa ja vastustaa virheellisiä argumentteja ja manipuloivaa retoriikkaa.

Kuten Aino-Maija Elonheimo toteaa, feministisellä pedagogiikalla on ”tilaisuus toimia vastakarvaan ja toisin: se voi keskittyä esimerkiksi yksilöllistymisen, kilpailun ja voitontavoittelun sijasta tiedontuottamisen yhteisöihin, jaettuun asiantuntijuuteen ja verkostomaiseen valtaan.” (45) Kysymys ei olekaan vain sukupuolesta tai muista toisensa kanssa risteävistä identiteeteistä vaan – kuten Elonheimo ja myös Hanna Ojala, Kristiina Brunila ja Päivi Naskali viittaavat dialogitekstissään – intersektionaalinen feministinen pedagogiikka voi vastustaa esimerkiksi koulutuksen uusliberalisoitumista ja yhteiskunnan rakenteellisten ongelmien valumista yksilöiden ratkaistavaksi.

Erojen pedagogiikkaa

Kuten kirjan toimittajat painottavat, feministisen pedagogiikan on oltava intersektionaalista: se ei voi enää keskittyä vain sukupuoleen ja seksuaalisuuteen vaan huomioon on otettava myös muut yksilöitä ja heidän ruumiitaan ja toimintaansa määrittävät ja erilaisille syrjinnän muodoille altistavat identiteetin ulottuvuudet kuten etnisyys, ikä, luokkatausta, vammaisuus/vammatomuus sekä fyysinen ja psyykkinen terveydentila.

Tästä näkökulmasta erityisesti rasismia käsittelevät tekstit ovat kirjan tärkeintä antia: niissä piirtyy esiin, miten oppimisympäristöt ja koulumaailma toistavat yhteiskunnan valtarakenteita ja miten esimerkiksi valkoisuuden normi läpäisee suomalaisen koulutuksen kentän. Kuten Warda Ahmed ja Julian Owusu kirjoittavat:

”Kokoelma osoittaa, miten monista intersektionaalisen feministisen pedagogiikan ajatuksista on tullut valtavirtaa.”

”Koulu Suomessa pyrkii vähentämään eriarvoisuutta ja toimimaan tasa-arvoisesti. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että varsinkin näkyvien vähemmistöjen (kuten POC eli *people of colour*, sukupuolivähemmistöön kuuluvien tai vammaisten) kohdalla koulu tuottaa segregaatiota, eriytymistä ja epätasa-arvoa.” (172)

Useampi artikkeli puuttuu siihen, että vaikka laki vaatii oppilaitoksilta tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa, monissa kouluissa ja päiväkodeissa tällaista ei ole, eikä näin ole olemassa käytännön keinoja, joilla puuttua esimerkiksi rasismiin. Opettajat ja kasvattajat kaipaivat tasa-arvokoulutusta, jota intersektionaalinen feministinen pedagogiikka pystyy tarjoamaan. Ei voida myöskään enää kuvitella, että rasismi suomalaisessa koulussa olisi tuore ilmiö: esimerkiksi romaneihin ja saamelaisiin on vuosisatoja kohdistunut systemaattista rasismia ja syrjintää, kuten Saara Loukola muistuttaa varhaiskasvatusta käsittelevässä artikkelissaan.

Valkoisuuden ohella toinen suomalaisen koulumaailman läpäisemä normi on vammattomuus. Teoksessa olisi voitu käsitellä laajemminkin oletusta oppijoiden ja opettajien ruumiillisesta ja psyykkisestä kykenevyy-

destä ja sitä, miten erilaisuus helposti leimataan epänormaaliksi. Askeleita kohti erilaisten ruumiiden ja ruumiillisten kokemusten tunnistamista ottaa Kaisa-Riitta Ahon artikkeli intersektionaalisesta liikuntapedagogiikasta. Artikkelissa puretaan valta-hierarkiaa, jossa ammattilainen ohjaa etäältä, kun muut liikkuvat. Ennen kaikkea pyrkimyksenä on tunnistaa ja hyväksyä erilaisten ruumiiden mahdollisuudet toimia ja mahdollistaa vapaus liikkua eri tavoin:

”Intersektionaalinen liikuntapedagogiikka voi ilmetä esimerkiksi ohjauskäytäntönä, jossa liikkumisen tyyliä ei rajata ulkoisin keinoin tietyksi suoritukseksi ajanotolla, toistojen laskemisella, musiikin rytmin seuraamisella tai ohjaajan antamalla mallisuorituksella. Liikkujan ei tarvitse jaksaa tiettyä sekuntimäärää tai taipua tiettyyn asentoon onnistuakseen.” (149)

Ahon teksti käsittelee aikuisten liikuntaa, mutta antaa samalla hyvän esimerkin siitä, miten intersektionaalisen näkökulman avulla olisi mahdollista pureutua myös koululiikunnassa toistuviin valtarakenteisiin, moninaisiin syrjinnän muotoihin ja liikkumisen esteisiin.

Intersektionaalinen feministinen pedagogiikka esittelee monenlaisia

pedagogisia menetelmiä ja interventioita, joissa erityisesti taiteellisen ja luovan toiminnan avulla päästään keskustelemaan vaikeista aiheista (esimerkiksi rasismista ja seksuaalisesta häirinnästä tai ympäristökriiseistä), tunnistamaan näkymättömiä normeja, käytäntöjä ja toimintatapoja ja pohtimaan tiedon rakentumista. Samaan aikaan kokoelma osoittaa, miten monista intersektionaalisen feministisen pedagogiikan ajatuksista on tullut valtavirtaa: oppimisen yhteisöllisyys, yksilöllisten erojen ja oppijoiden elettyjen kokemusten huomioiminen ja kriittisen ajattelun vaaliminen ovat paitsi tasa-arvoisemman opetuksen lähtökohtia, myös laadukkaan kasvatuksen ja koulutuksen perusta.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Anu Laukkanen, Sari Miettinen, Aino-Maija Elonheimo, Hanna Ojala ja Tuija Saresma (toim.), *Feministisen pedagogiikan ABC: opas ohjaajille ja opettajille*. Vastapaino, Tampere 2018.
- 2 Paulo Freire, *Sorrettujen pedagogiikka* (*Pedagogia do oprimido*, 1970.) Suom. Joel Kuortti. Toim. Tuukka Tomperi. Johdanto ja jälkisanat Tuukka Tomperi & Juha Suoranta. Vastapaino, Tampere 2005; bell hooks, *Vapauttava kasvatusta* (*Teaching to Transgress. Education as the Practice of Freedom*, 1994). Suom. Jyrki Vainonen. Toim. Marjo Vuorikoski. Kansanvalistusseura, Helsinki 2007.